

Többszólamúság és inkluzív nevelés

*Az utóbbi években az integráció mellett a tőle szemléletben eltérő inklúzió fogalma is egyre szélesebb körben terjed, egyre több gyógypedagógiai és pedagógiai szakkönyv jelenik meg erre a fogalomra utaló címmel. A komáromi Selye János Egyetem is csatlakozott ehhez az irányvonalhoz – mondhatnám pedagógiai mozgalomhoz – azzal, hogy 2013-ban kiadta Strédl Terézia *Inkluzív pedagógia avagy a gyógypedagógiáról másképp* című könyvét.*

A kiadvány a Selye János Egyetem Tanárképző Kara saját kiadásában jelent meg 132 oldal terjedelemben a *Monographiae Comaromienses* sorozat 14. köteteként. A szerző az egyetem Tanárképző Kara Óvó- és Tanítóképző Tanszékének vezetője, speciális pedagógia szakterületen szerzett diplomát a pozsonyi Comenius Egyetem Pedagógiai Karán, majd szaktanácsadóként, kutatóként és oktatóként szolgálta vállalt ügyét. Emellett szoros kapcsolatban áll több szakmai alapítvánnyal, illetve részt vesz a Carissimi Alap munkájában, mely magyar ajkú akadályozott személyek segítségét vállalta fel. A kötetet kiadásában neves lektorok működtek közre: K. Németh Mária a Nyugat-magyarországi Egyetem oktatója, akinek a nevéhez egy gyógypedagógia-történeti kötet szerkesztése mellett egy környezettudományi doktori program is kapcsolódik; Majzlanová Katarína, aki a pozsonyi Comenius Egyetem Doktori Iskolájának vezetője speciális pedagógia szakon; valamint Hefty Angéla, aki pozsonyi speciális pedagógia tanulmányai után az ELTE Neveléstudományi Doktori Iskolájában frissen doktorált, és érintettként a hallássérültek pozsonyi kulturális életének segítségével vállal aktív szerepet.

A kötet címe azonnal felveti szakterületünk egyik legújabb alapkérdését az inkluzív pedagógia és a gyógypedagógia viszonyáról. Azonban a cím nyitva hagyja azt a kérdést, hogy a szerző e két területet valójában azonosnak tartja egymással, vagy – ahogy a mű tartalma sugallja –

a gyógypedagógia alapjaival kiegészített pedagógiát tekinti inkluzívnek. A magyar szakirodalom eddig főként azt hangsúlyozta, hogy az inklúzió olyan új, a szociálpolitikából kiinduló megközelítésmód, amely változásokat igényel a pedagógiától és a gyógypedagógiától egyaránt. Ennek az értelmezési különbségnek földrajzi okai is lehetnek. Amikor a bevezetésben olvastam a „hazánkban” kifejezést, óhatatlanul is megálltam egy pillanatra, majd rögzítettem magamban azt a tényt, hogy ez a szó ebben a kötetben Szlovákiát jelenti. Az író tehát a szlovákiai magyar inklúzió értelmezéséről és gyógypedagógiájáról ír. Ahogy megfogalmazza a bevezetőben: „Célunk nemcsak a gyógypedagógia és a speciális pedagógia hagyományos szemléletét összefoglalni, a két ország szempontjából hasonlító elemzést végezni, hanem bővíteni hatásmechanizmusát, mindezt a célcsoportok számával, más pedagógiai eszközhasználattal, valamint azzal a szemléletváltással, amely a tanulóra fókuszál, lehetőségeinek, érvényesülésének, társadalmi elfogadásának kivitelezésével, az egész életére kiható edukációs folyamatban.” (9. o.) A kötet a szerző szándéka szerint kétnyelvű módszertani szakszótár is, ami a szlovákiai magyar pedagógusok számára kíván segítséget nyújtani a szakvélemények (ahogy a könyvben megfogalmazza: vizsgálati zárójelentések, az integrált tanulók dokumentációi) megértésében és a szlovák nyelvű szakirodalom használatában. A szerző ezzel meg is jelöli a mű elsődleges célcsoportját, a szlovákiai

magyar óvodákban, iskolákban dolgozó pedagógusokat, akik integrált, inkluzív osztályokban tanítanak.

Az olvasás izgalmát ettől kezdve az a többszólamúság adta, ami részben a „hazai” fogalmának viszonylagosságából eredően nemzetközi összehasonlítást tesz lehetővé. A kötet olvasása közben magától értetődően merülnek fel a kérdések, hogy mely magyarországi elméletek bizonyultak megtermékenyítőnek a szerző számára, illetve Magyarországon mit tanulhattunk a szlovákiai elméletekből, vitákból és fogalomhasználatból.

A kötet hét fejezete a téma alapfogalmait mellett a speciális pedagógiáról, a tanulási, majd a magatartászavarokról, a szociálisan hátrányos helyzetűekről, az egyéni fejlesztési (edukációs) tervről, végül a segítő terápiákról szól. A címek megfogalmazásában jól tükröződik az alapfogalmak használata.

Az első fejezet történeti áttekintésében jól követhető, ahogy összefonódik a magyar és a szlovák gyógypedagógia fejlődése. Izgalmas mondat az, ami másoknak – talán – belső ellentmondást rejt: „A gyógypedagógiai intézmények a 19. és a 20. század fordulóján jöttek létre, Szlovákiában a húszas években.” (11. o.). Ha e mondat mögé nézünk, felsejlenek közös történelmünk egyes fordulópontjai, például az, hogy már 1900-ban megnyitotta kapuit a Besztercebányához közeli Jolsván a siketek iskolája, még az első Csehszlovák Köztársaság 1918-as kikiáltása előtt.

A speciális pedagógiáról szóló második fejezetben a szerző sorra veszi annak alcsoportjait és főként szlovák nyelvű szakirodalom segítségével mutatja be tanításuk alapvető sarokpontjait. Itt nyilvánvalóan megmutatkozik, hogy a gyógypedagógia fogalmi társadalmi konstrukciók, amelyek egymáshoz közeli, közös gyökerekből induló országok esetén is jelentősen különböző rendszerekké alakulhatnak. A szakkifejezések, az elméleti hangsúlyok, de a hasonlóan tűnő fogalmak eltérő definíciói is remek összehasonlítási lehetőséget adnak a magyarországi olvasók számára. Érdekesség már az alapvetés

különbözősége is: a magyarországi gyógypedagógia fogalom kizárólagossága mellett a szlovák kettős fogalomhasználat, a speciális pedagógia és a gyógypedagógia kifejezések együttes alkalmazása, amely erős német hatásra utal. A kötet tanulsága szerint a speciális pedagógia a tanulók szélesebb körét tekinti célcsoportjának, mint a magyarországi gyógypedagógia, így vált részévé például a kivételes tehetségek pedagógiája, de a „klasszikus” csoportfelosztások is másként alakulnak. Például külön szerepel a „halmozottan akadályozottak pedagógiája”, ám nem jelenik meg az autizmus pedagógiája.

A szlovákiai fogalomhasználatban a különbség a speciális pedagógia oktatási orientációjára és a gyógypedagógia terápiás megközelítésére vezethető vissza, bár ezek a kompetenciák a pedagógiai gyakorlatban találkoznak egymással, mert az intézményekben mindkét szakember jelen van. A gyógypedagógiai rendszereink közötti különbségek ugyanakkor egyre kevésbé hangsúlyosak, hiszen a szakmai folyamatokat egyre inkább közös mederbe terelik a nemzetközi áramlatok, így az ENSZ Egyezmény a fogyatékos személyek jogairól vagy az Európai Unió szakmai szövetsége, az EADSNE ajánlásai, melyeket a fejezet szintén bemutat.

A *tanulási zavarok* című fejezetben a szerző kifejezetten hangsúlyozza, hogy annak témája újonnan került a szakmai figyelem középpontjába. Ez indokolhatja, hogy ez a kötet legterjedelmesebb fejezetévé vált, amely főként Magyarországon kiadott szakirodalom felhasználásával készült. A tanulási nehézségek, zavarok és akadályozottságok megkülönböztetésére építve a Magyarországon népszerű eszköztárból a DIFER-t és a Sindelar-programot mutatja be, majd a tünetek felismerése, a korai felismerés, a diagnosztika és a tipológia kérdéseire tér ki. Olyan diagnózistákat is kiemel, amelyeket a magyarországi gyógypedagógia kevésbé hangsúlyoz, így a diszpraxiát (a mozgásszervezés zavara), a diszpinxiát (a rajzolási zavara) és a diszmúziát (a zenei képességek zavara). A magatartászavarok témaköre a speciális

pedagógia része Szlovákiában, a „pszichoszociális zavarral küszködők pedagógiája” néven. A szerző többféle tipológiát igyekszik bemutatni, főként szlovák nyelvű szakirodalmat használva, melyeket magyar nyelven megjelent pszichológiai szakkönyvek elméleteivel egészít ki.

Az ötödik fejezet témája a „szociálisan hátrányos helyzetűek” nevelése, melyben a szerző a szegénység és a roma kisebbség témájával foglalkozik. A gyógypedagógiai megközelítéshez képest az inkluzív nevelés a szerző szerint azzal hozott újat, hogy ezt a csoportot is bevonta a pedagógiai többlettámogatásokra joggal igényt tartók körébe. Ezen a téren két megoldásmód jelenik meg, amelyek a magyarországi szakemberek figyelmébe is ajánlhatók. Az egyik a nulladik vagy „felzárkóztató” évfolyam, mely sok fejlesztési lehetőséggel nyújt pedagógiai segítséget a hátrányos helyzetű gyerekek számára akkor, ha még nem iskolaérettek, de már eltöltötték három évet az óvodában. A másik az iskolaothonos modell, melynek bevezetését az Állami Pedagógiai Intézettől kérvényezhetik az iskolák, és ennek keretében pedagógus és pedagógiai asszisztens együtt segíthetik a tanulók órákra való felkészülését.

A kötet címe miatt azt vártam, hogy a leghangsúlyosabb rész a hatodik, *Az integráció, inklúzió és az egyéni fejlesztési (edukációs) terv* című fejezet lesz, és azt reméltem, hogy ezen tételek között az inklúzió kiemelt szerepet kap. Ahogy a kötet elején a szerző meghatározza az inkluzív pedagógiát, amely „szaturálja a modern pedagógiai szemlélet elméleti és gyakorlati kivitelezését a gyógy(speciális) pedagógia témakörében” (9. o.), ennek a fejezetnek az első bekezdésében körülírja az inklúziót is, ami „magasabb fokú elfogadást jelent, a partnerség biztosítását, a 'másság gazdagít' megteremtését” (106. o.). Ezek a definíciók eltérnek a Magyarországon használatosaktól, amelyek egyike szerint például az inklúzió az intézmény mint tanulási tér és mint szociális tér folyamataiban való részvétel arányának növelését és a kirekesztés mértékének csökkentését jelenti. A fejezet, sőt a

kötet többi részében az inklúzió fogalma kevésbé kerül elő, viszont annál érdekesebbek a gyakorlati felvetések. A szlovákiai közoktatási törvény integrációról szóló fejezetei két tanulságos momentumra is felhívják a figyelmet. Egyrészt a „speciális osztályban való integrációra”, ami a többségi iskolában szervezi osztályá az integrált tanulókat, akik az oktatás bizonyos részében az integrált osztályokban tanulnak. Ez a részleges integrációs forma a magyarországi gyakorlatban alig jelenik meg, bár például tanulásban akadályozott gyermekek esetén megfontolandó lehetne. Még ennél is tanulságosabb azonban az integráció megtervezésének témaköre, ami két dokumentumtípusban jelenik meg: az egyéni tanulási programban és az egyéni tanulási tervben. Az egyéni tanulási program a „szakdokumentáció” alapján készül el, és „feltünteteti, hogy a tanuló akadályozottsága hogyan befolyásolja a tanulást, tantervi változtatásokat, tanítási sajátosságokat, tárgyi feltételeket, segéd-eszközöket, speciális tankönyveket és személyi segítséget javasol” (115. o.). Ez a tanév közben módosítható, kiegészíthető, és az érintettekkel aláíratták. Hasonlóan működik tehát, mint egy évente megkötendő tanulási szerződés, segítve a befogadó tanítás alapjainak megbeszélését és egyénre szabását. A mi egyéni fejlesztési tervünkhöz leginkább hasonló egyéni tanulási (edukációs) tervet az osztályfőnök, a szaktanár és a gyógypedagógus (speciális pedagógus) együtt készíti el azon tantárgyak esetén, amelyekben az integrált tanuló nem a többségi tanterv szerint halad, vagy a tanterv egyes részei módosítást igényelnek. Ez a terv elsősorban a többségi tanterv tartalmi módosításait tartalmazza, pontosan körvonalazva az egyénre szabott követelményeket. Ezen tervezési dokumentumok alaposabb tanulmányozása hasznosítható lehetne a magyarországi integráló (gyógy)pedagógusok számára is.

A kötet utolsó fejezete a segítő terápiákról szóló alapvető ismereteket tárja a pedagógusok elé. A szerző elsőként a pedagógiai terápiák fogalmát definiálja saját megközelítésben, mint amely „a pedagó-

giai eszköztár segítségével és a szakmailag felkészült pedagógus segítségével az oktatási folyamatban alkalmazható” (121. o.), párhuzamot vonva hatásmechanizmusában a pszichoterápiákkal és a művészetterápiákkal. A hetedik fejezetben így az állatasszisztált terápia említése mellett bemutatja a drámaterápiát, játékterápiát, muzikoterápiát (zeneterápia), arteterápiát (képzőművészeti terápia) és biblioterápiát (olvasásterápia). A pszichoterápiás hangsúlyú arteterápia helyett azonban Stiburek, a prágai Károly Egyetem oktatójának pedagógiai orientációjú megközelítését, az „artefiletikát” említi, a dráma- és a biblioterápia esetében pedig Majzlanova munkáit ajánlja.

A könyv eredeti célcsoportja mellett tehát magyarországi olvasók érdeklődésére is számot tarthat. Különösen ajánlom a kötetet azoknak a budapesti képzésben ma (gyógy)pedagógussá váló felvidéki hallga-

tóknak, akik a szlovák iskolarendszerben tervezik szakmai pályafutásukat, és azon integráló magyarországi pedagógusoknak, akik kapcsolatban állnak felvidéki iskolákkal, illetve érdeklődnek az integráció ottani működése iránt. A kötet legnagyobb érdeme, hogy általa nemzetközivé vált a magyar nyelvű gyógypedagógia, többszólamúsága pedig felfrissítheti a két ország közötti szakmai párbeszédet és tapasztalatcserét az inkluzív nevelés és a gyógypedagógia témakörében.

Strédl Terézia (2013): *Inkluzív pedagógia, avagy a gyógypedagógiáról másként*. Selye János Egyetem Tanárképző Kara, Komárom.

Schiffer Csilla

adjunktus, PhD, ELTE BGGYK

Neveléstörténeti polifónia Pukánszky Béla tiszteletére

Ha zenei fogalommal szeretnénk élni, akkor az Ünnepi tanulmányok a 60 éves Pukánszky Béla tiszteletére című kötet főszólama, vagyis duxa, az ünnepelt eddigi tudományos tevékenysége.

A tanulmánykötet minden darabja valamilyen módon ehhez a sokszínű – és még közel sem teljes – munkássághoz kapcsolódik.

A tanulmányok között egyaránt helyet kaptak neves pálya- és szerzőtársak, valamint tanítványok munkái is, melyek változatossága egyszerre mutatja Pukánszky Béla széles kutatói érdeklődését, illetve „választott hazájának”, a pedagógiának sokszólamúságát. Az ünnepi kötet szerkesztői – Fízel Natasa és Nóbik Attila – a magyar neveléstörténet fiatal, ismert kutatói, akik maguk is Pukánszky-tanítványok.

Az elmúlt években szép számban megjelent ünnepi kiadványok sorába illeszthető kötetet lapozgatva felmerülhet az olvasóban, mi pontosan a célja egy-egy, az adott tudományterület jeles képviselőjének tiszteletére összeállított

munkának. A születésnapok és évfordulók aktualitásán megjelent tudományos igényű írások az ünnep mint rítus elemeiként egyszerre jelentenek tisztelgést a jubileumát ünneplő előtt, illetve személyén keresztül magának a tudománynak. Ebben az érte-